

**Міжнародна наукова конференція Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у
міжнародний бібліотечний простір» (2024)**
**Семінар «Українська юдаїка: історія збереження та вивчення бібліотечних,
архівних, музейних фондів і пам'яток України»**

Ривкіна Ганна Абрамівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7497-2967>,

головна бібліотекарка,

відділ фонду юдаїки,

Інститут рукопису,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: Ruvkina@nbuv.gov.ua

**РУКОПИСНА СПАДЩИНА ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМА У ФОНДАХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Доповідь розглядає історію збереження та зміст архівних фондів з документами видатного єврейського письменника Шолом-Алейхема в Інституті рукопису (фонд 189) та Інституті архівознавства НБУВ (особовий архівний фонд Ель Гершовича Співака № 242).

Ключові слова: особовий архівний фонд, персональні документи, Шолом-Алейхем, єврейська література, Е. Співак, Інститут рукопису, Інститут архівознавства, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Унікальні архівні фонди Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) містять серед іншого й особовий фонд Шолом-Алейхема (Соломона Нохумовича Рабиновича), одного з основоположників сучасної єврейської художньої літератури їдишем.

Невеликий за обсягом фонд № 189 ІР НБУВ складається із 35 одиниць зберігання унікальних біографічних і творчих матеріалів письменника 1876 – 1915 рр..

Первинне наукове описування та атрибуцію документів фонду 189 здійснювали у 1980 р. співробітниця І. Лисоченко з допомогою Л. Барсукової. У 1990 р. НБУВ короткостроково залучила до роботи з єврейською рукописною спадщиною у фондах ІР маму завідувачки фонду юдаїки Ірини Анатоліївни Сергєєвої Раїсу Львівну Бендерську, досвідчену редакторку й перекладачку. Завдяки її знанням їдишу, німецької та інших іноземних мов, було виконано доповнення та редагування опису фонду 189, а також підготовано історичну довідку про фонд, здійснено систематизацію та описування фонду 190 «Архів та зібрання рукописів Кабінету єврейської культури Академії наук УРСР».

Серед творчих матеріалів Шолом-Алейхема у ф.190 ІР НБУВ особливий інтерес дослідників викликають такі оригінальні документи: Зелень на Трійцю: оповідання (1908); [Історія життя]: Ранній варіант книги «З ярмарку». Копія з авторською правкою (1908 – [1913]); Газлонім [Розбійники]. Титульний лист. Фотокопія (1911); [Блукаючі зірки] Уривок чернетки. Фотокопія.

Доповнити й уточнити біографію видатного письменника допоможуть свідоцтво про закінчення Переяславського повітового училища (фотокопія 1876 р.), матеріали про звільнення С. Н. Рабиновича з посади казенного рабина м. Лубен (фотокопія Лубенського державного історичного архіву 1883 р.), документи Департаменту поліції (фотокопія 1903 р.), лист Київського охоронного відділення з проханням повідомити про знайомства та заняття С. Н. Рабиновича (фотокопія 1903 р.).

Листування Шолом-Алейхема у матеріалах фонду 189 представлене листами до письменника Давида Яковича Айзмана, доньки Лялі (Койфман Ліліан-Сара, мама онучки Шолом-Алейхема, відомої письменниці Бел Кауфман) та багатьох інших. Також є листи старшої доньки письменника й засновниці музею Шолом-Алейхема в Тель-Авіві – Ернестини Беркович (Хаї Естер Соломонівни Рабінович) – до Д. Я. Айзмана.

Також у фонді 189 є й матеріали інших осіб про біографію та літературу єврейського класика, зокрема: їдишомовні рукопис статті [А.] Левицького «Образ Менахема-Менделя у творах Шолом-Алейхема. За знайденими листами письменника, рукопис спогадів про Шолом-Алейхема авторства І. Я. Вейцмана (1946 р.), машинопис А. Юдицького та Б. Вейсмана «Більше відповідальності та обережності: [до питання про переклад Шолом-Алейхема із староеврейської на єврейську мову. 40-і роки ХХ ст.]».

У Інституті архівознавства НБУВ зберігається особовий фонд № 242. Співак Ель Гершович (Ілля Григорович), (1890 –1950) – мовознавець, їдишист, член-кореспондент АН УРСР. Примітно, що в особовому фонді Е. Г. Співака є й цінні матеріали до вивчення постаті й діяльності Шолом-Алейхема, які впродовж своєї наукової праці збирав вчений. Це зокрема справа № 104 «Листи С. М. Абрамовича (Менделе Мойхер-Сфоріма)», першого класика сучасної єврейської літератури, видатного громадського діяча й просвітника. Це листи «дідуся до онука» (так називали один одного Менделе Мойхер-Сфорім та Шолом-Алейхем, незважаючи на невелику різницю у віці). Шолом-Алейхем був першим, хто назвав Менделеле «дідусем єврейської літератури». Письменник був дуже зворушений цим званням і назвав Шолом-Алейхема «мій улюблений онук». У багатьох листах до Шолом-Алейхема Менделе Мойхер-Сфорім називає його «мій дорогий онук, що глибоко запав мені в серце». Їх особиста зустріч відбулася в 1888 році.

Справа № 105 «Листи С. Н. Рабиновича (Шолом-Алейхема) до Ї. Й. Лінецького та [Менделе Мойхер-Сфоріма]» містить три машинописних листи з рукописними вставками, датованих 1888 роком до Їцхак Йоеля Лінецького, єврейського письменника та укладача словників їдишу та десять листів до Менделе Мойхер-Сфоріма 1890 – 1913 рр. з Києва, Нерви, Берну, Лозанни та інших міст.

Робота з архівними матеріалами рукописної спадщини Шолом-Алейхема в Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського – це яскравий приклад

збереження, дослідження, презентації бібліотечних, архівних і музейних фондів і пам'яток України.

Hanna Ryvkina,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7497-2967>,

Chief Librarian,

Judaica Department,

Institute of Manuscript,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: Ryvkina@nbuv.gov.ua

**MANUSCRIPT HERITAGE OF SHOLEM ALEICHEM IN COLLECTIONS
OF V. I VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE**

The report examines the history of preservation and the content of archival collections with documents of the outstanding Jewish writer Sholem Aleichem at the Institute of Manuscript (collection 189) and the Institute of Archival Studies of the VNLU (personal archival collection of Elye Spivak No. 242).

Keywords: personal archival collection, private documents, Sholem Aleichem, Jewish literature, E. Spivak, Institute of Manuscript, Institute of Archival Studies, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.